

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 306, 488, 533; Müslim, "İmâret", 57; İbn Mâce, "Fiten", 7; Ebû Dâvûd, "Edeb", 112; Nesâî, "Tahrîm", 28; Ebû Hilâl el-Askerî, *Cemheretü'l-emşâl* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl — Abdülmecîd Katâmîş), Kahire 1384/1964, I, 58-59; Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Dimaşk 1972, II, 384; İbn Teymiyye, *İktizâ'u's-sirâti'l-müstakim*, Kahire 1400/1980, s. 70; İbn Haldûn, *Muqaddime*, I, 86, 116-134, 142-143, 164-165, 167-168, 180-182; Ebû'l-Mehâsin eş-Şeybî, *Timşâlû'l-emşâl* (nşr. Esad Züb-yân), Beyrut 1402/1982, I, 325; Hilmi Ziya — Ziyaeddin Fahri, *İbn Haldun*, İstanbul 1940, s. 62, 64-65; Fr. Rosenthal, *The Muqaddimah*, London 1958, I, Giriş, s. LXI, LXXIII vd., LXXXII vd., CX; Cevad Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 392-398, 402; Mâcîd Fahrî, *Târîhu'l-felsefeti'l-İslâmiyye*, Beyrut 1974, s. 449-451; T. J. de Boer, *Târîhu'l-felsefe fi'l-İslâm* (trc. M. Abdülhâdî Ebû Rîde), Beyrut 1981, s. 411-415; Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fikru İbn Haldûn: el-ʿaşabiyye ve'd-devle*, Dârülbeyzâ 1982, s. 271-336; Rönart, *CEAC*, s. 57; Ünver Günay, "İslâm Dünyasında Bir Din Sosyolojisi Öncüsü: İbn Haldun", *Erz. AÜİFD*, VI (1986), s. 78-80, 90-101; Ahmet Ateş, "Asabiyyet", *İA*, I, 663-664; F. Gabrieli, "Aşabiyya", *Eİ²* (Fr.), I, 701-702; a.mlf., "Aşabiyye", *UDMİ*, XIII, 360-361.

MUSTAFA ÇAĞRICI

ÂSAF

(أصف)

İslâm dünyasında
vezir karşılığı veya
vezirin sıfatı olarak kullanılan
bir terim.

İbrânîce'den Arapça'ya geçmiş olan bu kelime, Hz. Süleyman'ın hikmet ve tedbirleriyle tanınan veziri Âsaf b. Berahyâ'nın adından gelmektedir. Osmanlılar'da vezir ve özellikle vezirîâzamlar için kullanılmıştır. Çeşitli kelimelerle birleşerek "vezire ait" mânasına âsafî, sadrazam konağı ve Bâbîâlî için Bâb-î Âsafî, itibar ve haysiyet sahibi kişiler için âsaf-câh, ileri görüşlü kimseler için âsaf-rey ve âsaf-nâzir vb. terkipler ortaya çıkmıştır. Lutfi Paşa da (ö. 1564) Osmanlı devlet idaresine dair tanınmış eserine *Âsafnâme** adını vermiştir. Edebiyatta ise vezirlerden bahsederken veya sadrazamlara yazılan kasidelerde övgü için kullanılmıştır. Âsaf kelimesine Türk-İslâm toplumlarında erkek adı olarak da rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, III, 518; *Türk Lugatı*, I, 90; Pakalın, I, 92; Ömer Rıza Doğrul, "Âsaf", *İTA*, I, 532.

MEHMET İPŞİRLİ

ÂSAF b. BERAHYÂ

(أصف بن برخيا)

İslâmî kaynaklarda
Hz. Süleyman'ın kâtibi veya
veziri olduğu kaydedilen kişi.

Âsaf b. Berahyâ b. Şimea b. Mikael b. Baaseya b. Malkiya (I. Tarihler, 6/38-43; Sa'lebî, s. 243) Ahd-i Atîk'e göre, Levi-oğulları'na mensup Gerşom ailesinden Berekya'nın (Berekhyâ-Berechiah) oğludur. Hz. Dâvûd zamanında kendisine, ahid sandığı*nın Obedom'un evinden esas yerine taşınması sırasında, Heman ve Eytan (Ethan) ile birlikte, yüksek ses çıkaran tunç zillerle sandığa kılavuzluk etme işi verilmiştir (I. Tarihler, 15/17-20, 25). Daha sonra Hz. Dâvûd tarafından ahid sandığı önündeki merasimde bu zilleri çalmakla görevlendirilmiş (I. Tarihler, 16/5, 7, 37), ibadetin düzenlenmesinin ardından da çeşitli müzik aletleriyle ilâhî söyleyip peygamberlik etmeleri için vazifelendirilen üç aileden birinin reisi olmuştur (I. Tarihler, 25/1-9). Hz. Süleyman'ın mâbedi bina etmesinden sonra, ahid sandığının mâbeddeki yerine nakli sırasında da aynı görevi sürdürmüştür (II. Tarihler, 5/12). Mezmurlar'dan on ikisi (Mezmun, 50/73-83) onun adını taşımaktadır. Onun "peygamber" veya "gören" olduğu da kaydedilmektedir (II. Tarihler, 29/30).

İslâmî kaynaklarda Âsaf b. Berahyâ Hz. Süleyman'ın teyzesinin oğlu, çok güvendiği bir kişi, siddîk, hatta Hz. Süleyman'ın kâtibi ve veziri olarak gösterilmekte, ism-i a'zam*ı bildiği, duasının kabul edildiği, kerâmet sahibi olduğu nakledilmektedir. Tarihçiler ve müfessirler onun adını Hz. Süleyman'la ilgili bir vak'ayı izah ederken zikrederler ki bu vak'a Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde nakledilmektedir: Hz. Süleyman Sebeliler'in teslim olmalarını istedi ve çevresindeki lere, "Ey ulular, dedi; bana teslim olarak gelmelerinden önce hanginiz onun (Sebe melikesinin) tahtını bana getirir?, Cinlerden bir ifrit, 'Sen yerinden kalkmadan önce ben onu sana getiririm' dedi. 'Bunu yapmaya gücüm yeter ve ben güvenilir bir kimseyim'. Kendisinde kiaptan ilim bulunan zat ise, 'Sen gözünü açıp kapayınca kadar ben onu sana getirebilirim' dedi" (en-Neml 27/38-40). Sebe melikesinin tahtını göz açıp kapayınca kadar geçecek bir sürede getireceğini söyleyen zatın kim olduğu hususunda çeşitli rivayetler vardır. Müfessirler çoğunlukla bunun Âsaf b. Be-

rahyâ olduğunu söylemektedirler. Tarihçiler de aynı görüşü paylaşırlar.

Âsaf b. Berahyâ ile ilgili olarak İslâmî kaynaklarda yer alan bir başka rivayet de şöyledir: Hz. Süleyman bir adayı istilâ eder ve ada hükümdarının kızı Cerâde'yi alır. Cerâde, babasının başına gelenleri hatırlayarak mahzun olduğunu söyler ve babasının bir sûretinin yaptırılmasını ister. Hz. Süleyman bunu kabul eder. Fakat Cerâde gizlice bu heykele tapmaya başlar. Bu iş Hz. Süleyman'ın bilgisi dışında kırk gün devam eder. Hadiseyi haber alan Âsaf b. Berahyâ bir toplantı yapmak için Hz. Süleyman'dan izin alır ve yaptığı konuşmada, daha önce yaşayan peygamberleri överek anar. Sıra Hz. Süleyman'a gelince, "Çocukluğunda ne kadar uslu idi ve sevilmeyen her şeyden ne kadar uzaktı" demekle yetinir. Hz. Süleyman, niçin sadece gençlik yıllarından bahsedip daha sonraki dönem hakkında bir şey söylemediğini sorunca Âsaf meseleyi anlatıp sarayında kırk gündür puta tapılmakta olduğunu belirtir. Bunun üzerine Hz. Süleyman putu kırdırır, Cerâde'yi cezalandırır ve kendisi de tövbe eder (Taberî, *Târîh*, I, 497-498).

Âsaf b. Berahyâ, bunlardan başka, Hz. Süleyman'ın saltanat mührünü kaybetmesi hadisesiyle ilgili olarak da zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 496-499; a.mlf., *Tefstr*, XIX, 100-103; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut 1398/1978, s. 380; Sa'lebî, *ʿArâʾisü'l-mecâlis*, Kahire 1301, s. 243-248; Fahrreddin er-Râzî, *Tefstr*, XXIV, 197; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 236-240; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 23; Âlûsî, *Rûhu'l-meʿânî*, XIX, 203-204; B. T. Dahlberg, "Asaph", *IDB*, I, 244-245; H. H. Guthrie, JR, "Berechiah", *IDB*, I, 385; Elmalılı, *Hak Dini*, V, 3679-3681; Ömer Rıza Doğrul, "Âsâf", *İTA*, I, 532-535; A. J. Wensinck, "Asaf", *İA*, I, 664; Mecdeddin Keyvanî, "Âsaf b. Berahyâ", *DMBİ*, I, 414-416.

ÖMER FARUK HARMAN

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ

(bk. ÇELEBİ, Âsaf Hâlet).

ÂSAFİYE CAMİİ

Bağdat'ta

Dâvud Paşa Camii adıyla da anılan
Osmanlı devri camii.

Şüheda Köprüsü'nün (Cisrü's-şühedâ, eski adı: Cisrü'l-Me'mûn) yanında, yıkılan Mevlevî tekkesinin yerine Bağdat Valisi Dâvud Paşa tarafından 1826 - 1830 yıl-

ları arasında yaptırılmıştır. 1816-1831 yılları arasında vezirlik rütbesiyle Bağdat valiliği yapan Dâvud Paşa âlim, âdil ve zâhid bir kimse olduğundan "Âsafî'z-zamân" (zamanın veziri) lakabıyla anılmış ve camiye de bundan dolayı Âsafîye Camii denilmiştir. İki kubbeli ve çifte minareli olarak tuğladan inşa edilen cami, tekmeden kalan türbeyle birlikte kare bir plana sahiptir. 1964 yılında köprü'nün genişletilmesi sebebiyle kuzeybatıdaki minaresi yıkılarak diğer minaresine ikinci bir şerefe eklenmiştir. Daha sonraki tamirlerde de kubbelerle son cemaat yeri, revaklar ve cephe süslemeleri yenilenmiştir.

Müstansırıyye Medresesi'ne kadar uzanan avlunun kuzey ve batısında aynalı tonoz örtülü yapılarla abdest alma yerleri bulunmaktadır. Düz beton tavanla örtülü yeni son cemaat yerinden üç kapıyla harime geçilir. Orta kapı üzerinde dört beyitlik çinili inşa kitâbesi yer almaktadır. Ortadan geniş bir kemerle ikiye bölünen harim kısmı dokuzar metre çapında iki kubbeyle örtülüdür. Kubbe-ler kalın duvar-pâye sisteminin taşıdığı kemerler ve pendentiflere oturtulmuştur. Altta ikişer, üstte birer penceresi bulunan duvarların iki metre yüksekliğe kadar olan kısımları mermer kaplanmış, yukarı kısımları kireçle sıvanmıştır. Kible duvarında olması gereken mihrap nişi, mekânı ikiye bölen kemerin duvarın orta hizasına rastlayan ayağına açıldığından, cemaatle kılınan namazlarda iki saflık bir alan kullanılamaz durumdadır. İç mimaride mihrap çinilerinin ve pendentiflerdeki baklava mo-

tiflerinin dışında süslemeye yer verilmiştir. Ahşap minber sade ve basittir. Pâyeler arasında harimi üç taraftan saran mahfil yeni yapılmıştır. Dış cephe-lerdeki geometrik tuğla süslemelerle kubbeler ve minaredeki mozaik çiniler bölgedeki sanat geleneğinin etkisini taşımaktadır.

Âsafîye Camii, mihrap konumundaki aksaklık dışında, Dicle'nin kıyısında ferah mekânı ile Bağdat mimarisine değişik bir plan anlayışı getiren güzel bir Osmanlı eseridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Târîhu mesâcidi Bağdâd ve âşâruhâ*, Bağdad 1346, s. 28; Ya'kûb Serkîs, *Mebâhişü 'Irâkıyye*, Bağdad 1948, I, 167-169; Abdülazîz Süleyman Newâr, *Dâvûd Bâşâ: Vâlî Bağdâd*, Kahire 1388/1968, s. 301; Y. İbrâhim es-Sâmerrâî, *Târîhu mesâcidi Bağdâdi'l-hadîse*, Bağdad 1977, s. 266; Abdüsselâm Uluçam, *Irak'ta Türk Mimarî Eserlerinin Gelişmesi* (doktora tezi, 1983), Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak., s. 115-118.

ABDÜSSELÂM ULUÇAM

ÂSAFNÂME

(آصفنامه)

Osmanlı sadrazamlarından
Lutfi Paşa'nın (ö. 1564)
Osmanlı devlet teşkilâtına
dair risâlesi.

Lutfi Paşa eserin yazılış sebebinden bahsederken, sadârete geldiğinde devlet teşkilâtını karışık bulduğunu, kanun ve nizamların eski dönemlerden farklı uygulandığına şahit olduğunu, bu yüzden kendisinden sonra iş başına geçeceklerle faydalı olmak üzere tecrübesine ve görüş iştiklerine dayanarak bu risâleyi kaleme aldığını söyler.

Eser bir giriş ve dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Lutfi Paşa, girişte, saraya intisabını ve daha önceki hizmetlerini anlattıktan sonra birinci bölümde vezîriâzamların vasıflarından, padişahla, devlet erkânı ve halkla olan münasebetlerinden; ikinci bölümde kara ve deniz seferlerinin öneminden; üçüncü bölümde hazinenin idaresinden ve emeklilikle ilgili hususlardan; dördüncü bölümde de yer yer müşahhas örnekler vererek reâyânın düzenli bir şekilde korunması gerektiğinden, tatar*lar, seyyid* ve şerif*ler gibi bazı zümrelerin durumlarından bahsetmektedir.

Lutfi Paşa, en önemli eseri sayılan ve ifadesinden, sadâretten ayrıldıktan son-

Âsafnâme'nin
ilk sayfası
(TSMK,
Hazine, nr. 379)

ra kaleme alındığı anlaşılan bu risâlede oldukça sade bir üslup içinde konuları ele almış, bir taraftan Osmanlı teşkilât ve teşrifatı hakkında genel kaide-leri anlatırken diğer taraftan aksayan hususları ve kendi döneminde yaptığı işleri -biraz da kendisini överek- kaydetmiştir. Osmanlılar'da bu konuda yazılan ilk eserlerden olması, ayrıca sadrazamlık gibi yüksek mevkide bulunan bir kimsenin fikir ve tecrübelerini yansıtmaya dolayısıyla eser üzerinde önemle durulmuştur.

Âsafnâme'nin İstanbul ve Avrupa kütüphanelerinde aralarında hayli farklılık bulunan birçok yazma nüshası vardır (İÜ Ktp., TY, nr. 786; ayrıca bk. Karatay, II, 306). Bazıları tenkitli neşir olmak üzere çeşitli baskıları da yapılmıştır. Bunların en önemlileri şunlardır: R. Tschudi, *Das Asafnâme des Lutfi Pascha* (tenkitli metin ve Almanca trc., Berlin 1910, XXI+33+45 sayfa); *Âsafnâme* (Ali Emîrî'nin önsözü ile, İstanbul 1326); Ahmet Uğur, "Âsafnâme-i Vezir Lutfi Paşa" (tenkitli metin, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, Ankara 1980, IV, 243-258).

BİBLİYOGRAFYA :

Karatay, *Türkçe Yazmalar*, II, 306; Ahmet Uğur, *Lutfi Paşa - Âsafnâme*, Ankara 1982; a.mlf., "Âsaf-nâme-i Vezir Lutfi Paşa", *AÜİFD*, sy. 4 (1980), s. 243-258; Babinger (Üçok), s. 90-91; M. Fuad Köprülü, "Lutfi Paşa", *TM*, I (1925), s. 119-150; B. Lewis, "Ottoman Observers of Ottoman Decline", *IS*, I/1 (1962), s. 71-74; M. Tayyib Gökbilgin, "Lutfi Paşa", *İA*, VII, 99-100.

MEHMET İPŞİRLİ

ASÂKİR-İ HAK

(bk. CÜNDULLAH).

Âsafîye Camii - Bağdat

